

Všeobecné a sportovní gymnázium Bruntál, Dukelská 1, 792 01 Bruntál

Anežka Vrbová

Emmerich Machold a jeho továrna v době druhé světové války

Bruntál 2022

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní informační zdroje, které jsem při zpracování této práce použila.

V Moravskoslezském Kočově dne 16. 11. 2022

Anežka Vrbová, 16 let, Moravský Kočov 186, Moravskoslezský Kočov

.....
Vlastnoruční podpis

OBSAH

	strana
I. Úvod	4
II. Dětství a mládí „podnikatelského synka“	5
III. Chaos války	6
IV. Továrna jako pracovní tábor.....	7
V. Poválečné osudy	9
VI. Závěr.....	10
VII. Seznam použitých pramenů a literatury	11
VIII. Seznam příloh.....	12

ÚVOD

Roku 1939 vzniká Protektorát Čechy a Morava¹, ale již v říjnu 1938 němečtí nacisté obsazují tzv. Sudety² a uzurpují si vládu nad tímto územím s převážně německým obyvatelstvem. Tak je tomu i v Bruntále, kde posty hlavních představitelů města, předsedů různých spolků a podnikatelů zastávají z drtivé většiny Němci. Mezi ně patří i rodina Macholdů, majitelů textilní firmy a největších zaměstnavatelů ve městě.

Dnes, 80 let po odchodu jejího majitele, Macholdova továrna chátrá, stejně jako rodinná hrobka na starém městském hřbitově, a žádná pamětní deska nepřipomíná, co se zde dělo. Z dříve prosperujícího podniku dnes zbývají pouze ruiny. Ale můžeme pochopit, to, co se tu stalo, aniž bychom znali postavy tohoto malého dramatu s velkým přesahem?

Chtěla bych poděkovat Mgr. Antonínu Zgažarovi, který mi poskytl materiály a informace potřebné k napsání této práce. Chtěla bych také poděkovat ostatním, neméně důležitým, kteří byli ochotní se mnou sdílet své informace a dodat mi další podpůrné materiály.

---

¹ část Československa anektovaná nacistickým Německem od 15. 3. 1939 do 9. 5.1945

² pohraniční oblasti Československa, do roku 1945 obývané převážně Němci

DĚTSTVÍ A MLÁDÍ „PODNIKATELSKÉHO SYNKA“

Emmerich Machold se narodil 27. 5. 1894 do bohaté rodiny podnikatelů v textilním průmyslu. Vystudoval Státní gymnázium v Opavě a Vyšší státní školu pro textilní průmysl v Aši. Po smrti svého otce Emmericha v roce 1935 převzal ve 41 letech firmu na předení lnu a tkaní damašku a froté, stejně jako mnoho generací Macholdů před ním.

Se svými mladšími bratry Wilhelmem a Erichem, partnery firmy, vedl továrnu více než úspěšně. Konkurovali tradičním značkám a jakost jejich látek byla taková, že se „Macholdware“¹ stalo značkou kvality v USA a Velké Británii.

Továrna a její továrník byla důležitou součástí města. Na přelomu 19. a 20. století zaměstnávala až 2000 občanů tehdy osmitisícového Bruntálu. Její vedoucí byl váženou a důležitou osobností. To platilo i pro Emmericha Macholda mladšího (dále jen Emmerich Machold), který byl politicky i kulturně aktivní ještě před tím, než převzal firmu Machold. V roce 1927 se jeho jméno objevuje na kandidátce DNP². V letech 1935–1936 zasedá v městské radě a vede bruntálský plachtařský klub. Emmerich Machold měl německé občanství. Přál si snad i Emmerich Machold, aby byly Sudety přičleněny k Německu? Věřil, že by se mu vedlo lépe, kdyby byl občanem jiného státu? Cítil se vnitřně být příslušníkem německého národa a ne Čechoslovákem?

Jenže v téhle době není nic černobílé a jednoduché. V sousedním Německu se k moci dostává nacistická strana³ v čele s Adolfem Hitlerem⁴ a kolem mladé Československé republiky se začínají stahovat stíny. NSDAP stále silněji tlačí na členy DNP a někteří podléhají a přebíhají do nacistického tábora. DNP slábne víc a víc.

Nakonec i Emmerich Machold vstupuje do NSDAP. A to 1. listopadu 1938, měsíc po připojení Sudet přímo k Německé říši.. Věřil snad v radikálnější postoj NSDAP k otázce Sudet? Nebo snad cítí přicházející bouři a chce si udržet postavení předního podnikatele?

Mladý Emmerich ale měl údajně i nějaké vazby na Abwehr⁵. Je tedy mladým ambiciózním podnikatelem, nebo člověkem, který věří v nadřazenost germánské rasy?

Na tyto otázky se nikdy nedozvíme odpovědi. Nemáme ani jak. Zbývá nám jenom hádat z neúplných faktů a domnívat se na základě mlhavých svědectví.

---

¹ „Macholdovo zboží“

² „Deutsche Nationalpartei“ (Německá národní strana) byla prvorepubliková politická strana reprezentující sudetoněmeckou národnostní menšinu. Požadovala hlavně právo na sebeurčení pro německou menšinu a její vyčlenění z Československa.

³ Krajně pravicová politická strana, vyhrocení nacionalisté, revanšisté, antisemité a rasisté propagující myšlenku nadřazenosti germánské rasy. Zkr. NSDAP

⁴ nacistický diktátor a kancléř Německé říše. Odpovědný za vyvražďování židů, Romů, Poláků a Slovanů. Vyvolal druhou světovou válku.

⁵ Německá vojenská rozvědka a kontrarozvědka působící mezi léty 1920 až 1945. V roce 1938 se z ní stala organizace s úkolem sledovat a likvidovat odpůrce Hitlera a nacismu.

CHAOS VÁLKY

Dne 1. září 1939 napadá nacistické Německo v čele s Adolfem Hitlerem Polsko. Začíná druhá světová válka. Místo Československé republiky už šest měsíců funguje Protektorát Čechy a Morava. Doba je zlá a rozhodně ne jednoduchá.

Emmerich Machold si chce udržet postavení prominentního továrníka. A v tom případě musí poslouchat rozkazy nacistů.

Jeho továrna se stále více a více podřizuje zákonu války. V roce 1943 končí výroba tolik kvalitního damašku a Machold přechází na trojvazný kepr na uniformy. Kdo by v téhle době chtěl kupovat jemný, luxusní a drahý damašek¹? Není pro něj odbyt. A továrna a její továrník se musí řídit odbytem, jestli chtějí přežít. A tak se Emmerich Machold podřizuje poptávce a „příkazům shora“ – příkazům nacistů.

---

¹ jednobarevná tkanina s výraznými kontrastními vzory, označení se používá také pro tkaniny z jemných přízí, např. brokát

TOVÁRNA JAKO PRACOVNÍ TÁBOR

Nevíme, kdy přesně byl pobočný pracovní tábor tábora v Osvětimi v Bruntále zřízen, ale soudí se, že se tak stalo v druhé polovině roku 1944, dne 5. září 1944 již určitě existoval. Vězenkyně tu hlídalo 21 příslušníků SS, mezi nimi byly i tři dozorkyně. Nejkrutější z dozorkyň měla být Erna Bodem, bývalá zemědělská dělnice ze Sudet. Ona jediná byla zatčena armádou USA a souzena za válečné zločiny. Její trest – 4 roky vězení. Ona jediná. Nikdo jiný z dozorců pravděpodobně souzen nebyl.

Samotné vězenkyně dorazily v transportu z Osvětimi - Březinky 30. 12. 1944. Bylo jich 301. Měly v továrně pracovat na šití uniforem, výrobě plynových masek a výrobě ovocných nápojů obohacených minerály pro německé jednotky. Jak píše Hugh Patterson, válečný zajatec, ve svých memoárech: „Dost mladé na to, aby byly užitečné. Mohly přežít tak dlouho, dokud mohly pracovat.“

Ženy, některé pouze dvanáctileté dívky, byly převážně židovky z Německa a Polska. Jednou z nich byla i dospívající Ella z Krakova, která byla původně vybrána pro Mengeleho kliniku, ale podařilo se jí utéct a zamíchat se do transportu do Bruntálu.

Byly ubytovány v kamenných budovách s vykachlíkovanými koupelnami, byla jim poskytována teplá voda na umývání. Každá z vězenkyň měla vlastní palandu, deku a slamník. Machold povolil vězenkyním malou knihovnu, rádio a dával jim zbytkovou vlnu na pletení svetrů. Podle Rumunky Ileany byla továrna ráj oproti Osvětimi.

Hugh Patterson popisuje vězenkyně takto: „Je těžké popsat pocity lítosti, které jsme cítili při pohledu na ty hubené, ucourané, bezduše vypadající dívky s oholenými hlavami, které měly na sobě nejspíš to, v čem byli zatčeny.“

Dále ale Patterson pokračuje: „Od té doby jsme byli potěšeni tím, že dívky vypadají stále míň a míň jako otroci. Bylo jim dovoleno nechat si narůst vlasy a starat se o ně, udržovat hygienu a taky to vypadalo, že lepší jídlo jim dělá dobře. Dokonce se čas od času ozýval smích. Cítili jsme, že Machold nemůže být zas tak špatný. Bylo velmi povzbudivé, když jsme viděli, jak dívky postupně začínají prospívat.“

Ale jak to bylo ve skutečnosti? Machold skutečně nemohl být úplně bez srdce. Ale přitom vedl pracovní tábor! Soucítit s židovkami? Nebo se na ně pokoušel zapomenout, protože ony byly cenou za to, aby se jeho továrna udržela nad vodou?

Alec Jay, další válečný zajatec ze zajateckého tábora v Bruntále, který sepsal své paměti, popisuje situaci v továrně takto: „Machold chtěl, aby (vězenkyně) jedly v lidové jídelně, ale SS trvalo na mnohem tvrdším režimu – dva plátky chleba na den, polévka a náhražková káva. A přesto občas zaměstnanci v denní směně nechávali jablka poblíž strojů, když viděli vyzábělé židovky přicházet na noční směnu. Mohly se těšit malým laskavostem od vedoucího továrny.“

Nikdy se nedozvíme jeho skutečné názory na židovky, na pracovní tábor, na nacisty a na hrůzy války. Propadly se do zapomnění. A přesto nás něco stále nabádá, abychom se takovéto postavy pokusili pochopit. Ani černé, ani bílé, ale ve všech odstínech šedé, komplikované a nejasné. Snad právě proto se o ně tak zajímáme – nevíme, co si s nimi počít. Nehodí se do jasného rozdělení historie – na to o nich víme hodně, ale nehodí se ani pro psychologický rozbor – víme toho o nich moc málo.

Ale žádná válka našťestí netrvá věčně. Evropou vítězně postupují Rudá armáda a armády Spojenců. Osvobozují okupovaná území – mezi nimi i Bruntál. Co bude s Macholdem a vězenkyněmi teď, po příchodu osvoboditelů?

POVÁLEČNÉ OSUDY

Dne 7. května 1945 osvobozuje Bruntál Rudá armáda a vyhání nacistické okupanty. Továrna těsně před příchodem Rudé armády shořela. Záměr nebo náhoda? To se nikdy nedozvíme.

Sověti nacházejí v pracovním táboře všech 301 židovek. Všechny válku přežily v Bruntále, a to i díky Macholdovi, který se za ně postavil.

Tábor byl oficiálně zrušen 6. května 1945 a židovky se tak dostaly na svobodu. Ale co Machold? Vždyť je to Němec a navíc ten tábor vedl! Ale vězenkyně a trestanci se za něj postavili. Hájili ho a dosvědčili, že se k nim choval jako k lidským bytostem a ne ke zvěři, kterou nacisté chtěli, aby v nich všichni viděli. Bylo mu přiznáno československé občanství. Ale nový občan republiky tady moc dlouho nezůstal. Báł se snad, aby se na něho neobrátila zloba Čechů?

A tak sám ze své vůle odchází i s rodinou podnikat do Rakouska. Ale jeho podnik už nikdy nedosáhne takové slávy, jakou měl, když sídlil v Bruntále. Jako by požárem samotné továrny skončila její předválečná sláva. Jako by klíčem k úspěchu byla sama budova a její spojení s továrníkem, ne jenom podnik a narychlo obnovená výroba. Ani Macholdovo jméno, před válkou záruka kvality, už mu znovu nepřinese světoznámý úspěch.

Machold se nakonec usadí v Lichtenštejnsku. Jeho bývalá továrna byla v roce 1952 znárodněna. V Lichtenštejnsku žije se svou rodinou až do své smrti v roce 1966. Jeho potomci zde žijí dodnes.

ZÁVĚR

Machold byl továrník. Vedoucí pracovního tábora. Zachránce židů. Nacistický sympatizant. Chtěl židovky skutečně ochránit. Chtěl jenom udržet svoji továrnu nad vodou a bez úhony proplout složitou dobou. To je jenom několik pohledů na věc. Některé jsou protikladné a navzájem se vylučují. Co ale můžeme skutečně říct s jistotou?

Všechno, co si Machold myslel, si nechal pro sebe. Nemáme žádný deník ani paměti. Můžeme jeho myšlenky odhadovat na základě jeho činů? Je to jako bychom měli jeho názory na dosah. Jako by ležely za závěsem a my mohli jenom malou skulinkou nakouknout dovnitř. Můžeme vidět kousky a střípky ale nikdy ne celý obraz. Slyšíme jednotlivá slova ale nikdy ne celý příběh.

V Bruntále už po Macholdovi nezbývá skoro nic. Jenom ruiny jeho továrny. Zarostlé a zanedbané, rozpadající se. Co ty by řekly o svém vlastníkovvi, kdyby mohly mluvit?

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Náš domov 2022, 5. října, strany 7-8

Freudenthal und seine Kreisgemeinden, Esslingen 1991, strana 380

Sousedství na hranici, Bruntálsko 1938-1946, Muzeum v Bruntále 2015, strana 133

Citace z knihy Hugh Pattersona *Geordie Hussar, P.O.W.: Opportunities sometimes knocked*, publikováno autorem roku 2000

Citace z knihy Aleca Jaye – *Facing Fearful odds* – kapitola 25, *Pen and sword Military*, 2014

Citace z knihy Geoffrey P. Megargee (hlavní editor) – *Encyclopedia of camps and ghettos 1933–1945, the United states holocaust memorial museum* – volume 1, část a, 238-9

Protektorát Čechy a Morava [online], poslední aktualizace 9. 11. 2022 v 17:32, [cit. 16. 11. 2022], Wikipedie. Dostupné z WWW:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Protektor%C3%A1t_%C4%8Cechy_a_Morava

Sudety [online], poslední aktualizace 13. 11. 2022 v 10:54, [cit. 16. 11. 2022], Wikipedie. Dostupné z WWW:

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Sudety>

Německá nacionální strana [online], poslední aktualizace 20. 11. 2021 v 03:10, [cit. 16. 11. 2022], Wikipedie. Dostupné z WWW:

https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C4%9Bmeck%C3%A1_nacion%C3%A1ln%C3%AD_stran_a

Národně socialistická německá dělnická strana [online], poslední aktualizace 9. 10. 2021 v 15:36, [cit. 16. 11. 2022], Wikipedie. Dostupné z WWW:

https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1rodn%C4%9B_socialistick%C3%A1_n%C4%9Bmeck%C3%A1_d%C4%9Blnick%C3%A1_strana

Adolf Hitler [online], poslední aktualizace 19. 10. 2022 v 17:02, [cit. 16. 11. 2022], Wikipedie. Dostupné z WWW:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Adolf_Hitler

Damašek [online], poslední aktualizace 15. 10. 2022 v 17:07, [cit. 16. 11. 2022], Wikipedie. Dostupné z WWW:

[https://cs.wikipedia.org/wiki/Dama%C5%A1ek_\(tkanina\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Dama%C5%A1ek_(tkanina))

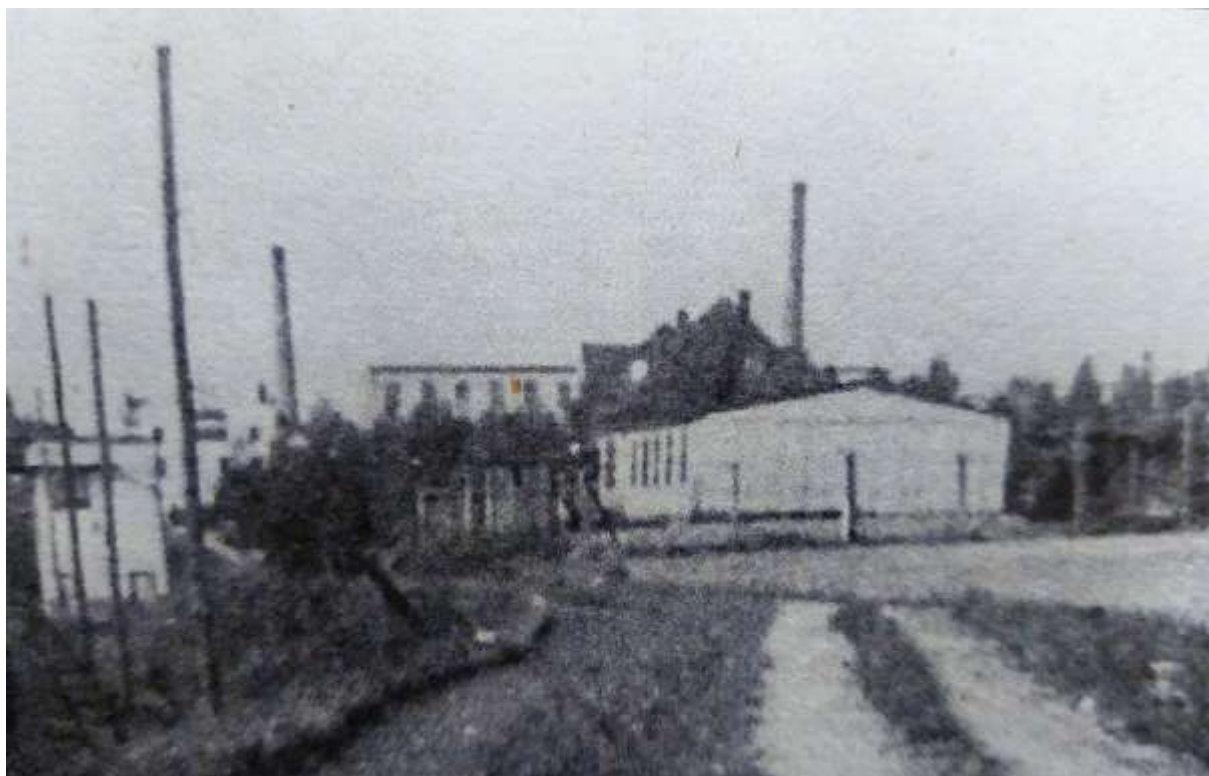
Subcamps of auschwitz [online], [cit. 16. 11. 2022], Jewish virtual library. Dostupné z WWW: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/subcamps-of-auschwitz>

SEZNAM PŘÍLOH

1. Emmerich Machold
2. Továrna v Bruntále

1. Emmerich Machold

2. Továrna v Bruntále